

I. MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİNİN İLK ÜÇ AYINDA TÜRK SİYASAL HAYATI VE MECLİSTE İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİSİ

The Turkish Political Life in the First Three Months of I. Nationalist Front Government and the Relationship between the Government and the Opposition in the National Assembly of Turkey

Gönderim Tarihi: 22.02.2017

Kabul Tarihi: 25.08.2017

Yasin COŞKUN*

ÖZ: 1974 yılında Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi'nin kurduğu koalisyon hükümetinin aynı yıl içinde yıkılmasından sonra ülke, hükümet bunalımına girmiştir. Mart 1975 tarihinde, Adalet Partisi'nin başını çektiği ve mecliste bulunan diğer üç parti tarafından desteklenen sağ bloğun kurmuş olduğu Milliyetçi Cephe olarak adlandırılan koalisyon hükümetinin teşekkülü ile beraber ülke hükümet bunalımından çıkmıştı. Fakat bu sefer de politik atmosfer iyice gerilmiş, ülke gündem güne iki kutuplu bir düzene doğru sürüklenmişti. Bu çalışma, 1975 yılının Mart ayında Süleyman Demirel Başbakanlığında yeni bir hükümetin kurulmasından sonraki Türk siyasal hayatının ilk üç ayını incelemektedir. Bu manada, Bülent Ecevit liderliğindeki CHP başta olmak üzere muhalefetin, Milliyetçi Cephe hükümetine yaklaşımı ve yeni kurulan bu hükümetin ilk icraatları karşısındaki tutumları mercek altına alınmıştır. Muhalefet, Milliyetçi Cephe hükümetine karşı çok sert bir tavır almış ve dört partinin bir araya gelmesi ile kurulan bu hükümetin, ülkenin var olan sorunlarına çözüm bulmaktan ziyade toplumsal kutuplaşmayı arttıracaklarını iddia etmiştir. Diğer taraftan hükümet, komünizm tehlikesine karşı kendisini ülke için bir güvence olarak görmüştür. Sonuç itibarıyla, Milliyetçi Cephe hükümetiyle beraber ülke yeni bir atmosfere girmiş ve bu süreç 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar birçok hükümetin iş başına geleceği, Türk siyasal hayatının çalkantılarla dolu yıllarının başlangıcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: I. Milliyetçi Cephe Hükümeti, Süleyman Demirel, Türk Siyasal Hayatı.

* Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü, tarihli@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8151-7874

ABSTRACT: After the collapse of the coalition government established by the Republican People's Party (RPP) and the National Salvation Party (NSP) in 1974, a governmental crisis started in Turkey. After the formation of the new coalition government called the Nationalist Front, which was founded by the leadership of the Justice Party in March 1975 and supported by the other three right-wing parties in the parliament, the governmental crisis was ended. But this time the political atmosphere was tensed and the political polarization increased in the country. This study examines Turkish political life in the first three months of the Nationalist Front government. In this respect, the opposition's approach to the Nationalist Front government, especially the RPP's one, and the opposition's attitude towards the first actions of the newly established government have been examined. The opposition took a very tough stance against the Nationalist Front government and argued that this government, which was formed by the gathering of the four parties, would increase the political polarization, rather than solving the problems of the country. On the other hand, the government saw itself as a guarantee for the country against the danger of communism. Thus, the country has entered a new atmosphere with the Nationalist Front government. This was the beginning of a turbulent period for the Turkish political life because five different governments would come to power in Turkey until the September 12, 1980 coup d'état.

Keywords: First Nationalist Front Government, Süleyman Demirel, Turkish Political Life.

GİRİŞ

1960 Askeri Darbesi'nin Demokrat Parti iktidarına son vermesi ile beraber Türkiye askeri vesayet altına girmiştir. Daha sonra Kasım 1961 tarihinde İnönü liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP), Rağıp Gümüşpala Genel Başkanlığındaki Adalet Partisi (AP) ile bir koalisyon hükümeti kurmasının ardından Türkiye yeni bir ilkle tanışmıştır. Daha sonraki süreçte AP, Süleyman Demirel liderliğinde tek başına iktidar olmuş fakat 12 Mart 1971 tarihinde askerlerin yayınladığı muhtıradan sonra Demirel, başbakanlıktan çekilmek zorunda kalmıştır (Unat, 2014: 279). Bundan sonraki süreçte kurulan asker destekli partiler üstü hükümet denemeleri, başarısızlıkla sonuçlanmış ve ülke gittikçe politik kutuplaşma ortamına doğru hızla sürüklenmeye başlamıştır. 1974 yılında sürpriz şekilde CHP ile Milli Selamet Partisi (MSP) arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuş (Zürcher, 2000: 380) ve bu hükümet zamanında meydana gelmiş olan Kıbrıs Barış Harekâtı, kısa bir süre de olsa ülkede tam bir milli birlik havası estirebilmiştir.

1974 yılında Ecevit ve Erbakan'ın kurmuş olduğu koalisyon hükümetinin çeşitli anlaşmazlıklar sebebiyle aynı yıl 17 Kasım 1974 tarihindeki feshinden sonra Sadi İrmak tarafından kurulan geçici hükümet, sadece 17 ay aralık

güvenoyu elde edememişti (Özdemir, 1989: 240; Yalçın, 2014: 621; Aydın ve Taşkın, 2015: 269). Uzunca süren hükümet bunalımının ardından Süleyman Demirel'in Genel Başkanı olduğu AP öncülüğünde, 31 Mart 1975 tarihinde bir koalisyon hükümeti kurulmuştu (Hale, 2014: 267). I. Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti olarak anılan bu koalisyon MSP, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin (CGP) desteğiyle meydana gelmişti (Özçelik, 2011: 164; Gönübol vd., 2014: 555; İlman vd., 2015: 173). AP'den 16, MSP'den 8, CGP'den 4, ve MHP'den 2 bakan olmak üzere toplam 30 bakan, bu hükümette yer almıştı (Cumhuriyet, 01 Nisan 1975; Ahmad, 2010: 429).

Bu koalisyon, CHP'nin iktidara gelmesinin önüne geçmek ve o tarihlerde ülkenin içinde bulunduğu kaotik durum nedeniyle büyük bir tehlike olarak görülen komünizmi önlemek amacıyla oluşan bir koalisyondu. Fakat sağ partilerin bir araya gelmesiyle oluşan bu hükümet de ülkedeki sorunları çözmekte başarılı olamamış ve ülkede sağ-sol arasında var olan uçurum gittikçe daha da derinleşmeye başlamıştı. Bu durum yalnızca sokaklar da değil, meclis içerisindeki partiler arasında da açık bir şekilde gözlemlenebilmekteydi. Toplumun farklı kesimlerini temsil eden meclisteki partilerin en basit durumlarda bile birbirleriyle mutabık olamamalarından dolayı oluşan gergin ortamın, hiç şüphesiz toplum üzerinde olumsuz bir etkisi olmaktadır.

I. MC hükümetinin kuruluşunun ardından muhalefetin sergileyeceği tavır, müteakip yıllarda Türkiye'nin sahip olacağı siyasi atmosfer hakkında ipucu vermesi açısından önem arz etmekteydi. Nitekim ülkenin gündend güne daha gerilmesi ve meclisin çözüm üretmekte zorlanması, 12 Eylül Darbesi'ne giden yolda önemli rol oynamıştı. Bu çalışmada, Türk siyasi tarihinde önemli bir yeri olan I. MC hükümetinin kuruluşundan ilk üç ayına kadarki olan dönemde, mecliste partilerin olaylara yaklaşımı incelenmiştir. Özellikle MC hükümeti karşısında kalan ve CHP'nin başını çektiği kanadın, bu hükümete olan yaklaşımı mecliste meydana gelen tartışmalar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Genel itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti tarihi üzerine yazılan eserler MC hükümetinin kurulmasından sonra ülkede meydana gelen önemli siyasal, sosyal, ekonomik olaylara yoğunlaşırken, bu çalışma spesifik manada I. MC hükümetinin kuruluşunun henüz ilk aylarında mecliste nasıl bir atmosfer olduğunu, iktidar-muhalefet arasındaki ilişkiyi ve ülkedeki önemli olaylara meclisin bakışını incelemiştir. Bu yönüyle çalışmanın Türk siyasi tarihi üzerine yapılan araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışmada ilk olarak MC hükümetinin güvenoyu görüşmelerinde iktidar ve muhalefet arasındaki ilişki incelenmiş ve ardından MC hükümetinin güvenoyu almasına CHP'nin tepkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Siyasi liderlere yönelik yapılan saldırılara meclisin tepkisi ve MC hükümetinin ilk aylarında mecliste görüşülen önemli

konulara iktidar ve muhalefetin yaklaşımı da bu makalede ele alınan konular olmuştur.

1. I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin Güvenoyu Görüşmeleri

31 Mart tarihinde kurulan I. MC hükümetinin güvenoyu görüşmeleri, o tarihlerde Türkiye'deki siyasi yaşamın nasıl şekilleneceğinin habercisi olması açısından önemliydi. Ana muhalefet partisi pozisyonunda olan CHP'nin hükümete karşı sergileyeceği sert tavır mecliste gerilimi arttırabilirdi. Bu durumun da doğal olarak toplumda olumsuz yansımaları olacaktı. Diğer taraftan güvenoyu görüşmelerinde muhalefetin uzlaşmacı bir tavır benimsemesi ve bunun iktidar kanadından karşılık görmesi, ülke insanları arasında günden güne ideolojik nedenlerle artan tansiyonun düşmesine yardımcı olabilirdi. Fakat, I. MC hükümetinin 1 Nisan'da başlayan güvenoyu görüşmelerinde yaşanan tartışmalar ülkenin zor bir döneme girdiğinin habercisi olmuştur. Mecliste CHP, MC hükümetine yönelik sert bir tavır almıştır. 1973 seçimlerinden birinci parti olarak çıkan CHP, kendisini dışarıda bırakan böyle bir oluşumun ülkenin yönetimine gelmesini istemediğinden bu hükümeti kabullenmekte zorlanmıştır. Bu nedenle güven oylamasının başladığı ilk gün, Meclis Danışma Kurulu'nun "Hükümet listesinin okunmasından başlayarak, programın okunması, görüşülmesi ve güven oylamasının yapılmasına kadar özel gündem yapılarak başkaca konuların görüşülmemesi" (*Millet Meclisi Tutanak Dergisi*(MMTD), D: 4, C: 11, B: 58, 01.04.1975: 257) önerisine karşı çıkmıştır. CHP'nin bu duruma karşı çıkmasındaki sebep, meclisin içinde bulunduğu mevcut kompozisyonda sağlıklı bir hükümetin meydana gelmesinin imkânsız olduğuna inanmasıdır. CHP önceden kendi üyelerinin imzalarını taşıyan ve seçimlerin yenilenmesini içeren bir önerge sunmuştu. Buna göre CHP, özel gündemde başka hiçbir konunun konuşulmaması kararının, CHP'nin vermiş olduğu bu önergenin bloke edilmesi için alınmış bir tedbir olduğunu düşünmekteydi. CHP'ye göre MC hükümeti tarafından meclis manevi bir baskı altına alınmış "ya bu hükümete güvenoyu verirsiniz veya Halk Partisi'nin getirmiş olduğu önergeye inzımam ederek sizleri seçime götürürüm" (MMTD, 01.04.1975: 259) tarzı yaklaşımlarla meclisteki vekillerin yeni kurulan hükümete güvenoyu vermesi yönünde zorlamaya gidilmiştir (MMTD, 01.04.1975: 259; Uçar, 2014: 150). Bu düşünce daha ilk günden iktidar ile muhalefet arasında kılıçların çekilmesine neden olmuştur. CHP'nin bu sert tavrı karşısında iktidar üyeleri de tutumlarını sertleştirmiş, CHP'ye yönelik "samimiyetsiz", "işî rayından çıkararak", "art niyetli" gibi ifadeler kullanmışlardır (MMTD, 01.04.1975: 262).

CHP'nin MC hükümetine bu derece karşı olmasında, yalnızca 1973 seçiminden birinci parti çıkmasından dolayı hükümet kurmayı CHP olarak kendisinin hak ettiği düşüncesi değil, aynı zamanda MC'nin direkt olarak CHP'ye karşı

oluşturulmuş bir birliktelik olduğu inancı da etkili olmuştur. Nitekim Başbakan Süleyman Demirel'in 6 Nisan 1975'te meclis programını okurken işsizlik, pahalılık, komünizm ile mücadele gibi konuların MC hükümetinin en önemli meselesi olduğuna değinmesi (MMTD, D: 4, C: 11, B: 61, 06.04.1975: 309-323) bile CHP açısından MC'nin asıl kuruluş sebeplerini gizlemek için oluşturulmuş söylemler olarak algılanmıştır. Buna göre dört partinin birleşmesi ile ortaya çıkan MC hükümetinin asıl amacının CHP'nin iktidar olabilecek potansiyele sahip olmasından dolayı bunu engellemek olduğu savunulmuştur (MMTD, D: 4, C: 11, B: 63, 09.04.1975: 335). CHP'nin düşüncesine göre AP, eskiden Türkiye'nin en büyük partisi konumundaydı fakat artık bu pozisyonunu kaybetmişti. Bu nedenle halkın yüzde 33 gibi bir oy oranıyla birinci parti çıkardığı CHP iktidar olmayı hak etmekteydi. Hükümet programı da CHP tarafından ağır bir şekilde eleştirilmiştir. CHP Grup Başkanvekili Selçuk Erverdi, MC hükümeti programını "yüzeysel, kısa vadeli şirin görünme çabalarıyla dolu ve seçim hükümeti sloganlarından başka bir şey bulunmayan bir mavi boncuk programı" olarak tarif etmiştir (MMTD, 09.04.1975: 351).

Sadece CHP değil mecliste muhalefet pozisyonunda bulunan diğer bir parti olan Demokratik Parti de MC hükümetine güvenoyu görüşmelerinde sert eleştirilerde bulunmuştur. Demirel'in daha önceki konuşmalarına atıf yapılarak, 450 sandalyeli parlamentoda salt çoğunluk olan 226 sayısına ulaşılmadan Demirel'in hükümet kurma çabaları Demokratik Parti tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, 13 Haziran 1972 tarihli konuşmasında Demirel'in kendisine yapılan hükümet kurması yönündeki teklifleri; hükümet kurmak için asgari 226 oya ihtiyaç olduğunu, fakat Adalet Partisi'nin 223 milletvekiline sahip olduğunu söyleyerek geri çevirdiği hatırlatılmış, şimdiki MC hükümetinde dört partinin milletvekillerinin 226 rakamına ulaşmamasına rağmen Demirel'in neden hükümet kurmak için acele ettiği sorgulanmıştır. Demokratik Partili vekil Mehmet Altınsoy, Başbakan Demirel'in bu durumu izah etmek için daha önce kullanmış olduğu meşhur sözü olan "Dün dündü, bugün bugündür" ifadesini kullanacağını söylemiştir. Bu şekilde Demirel'in ilkesiz bir siyaset takip ettiği savunulmaya çalışılmıştır. Demokratik Parti'nin MC hükümetine karşı bu denli sert muhalefeti CHP tarafından da destek görmüştür (MMTD, 09.04.1975: 355).

Demokratik Parti, MC hükümeti kurulurken takip edilen yöntemi de eleştirmiştir. Buna göre, 31 Mart 1975 tarihinde hazır olduğu ve imzalandığı açıklanan Koalisyon Protokolü'nün aslında 22 Mart günü hazır olmasına rağmen açıklanmadığı ve Demokratik Parti içinden kopmaların beklendiği iddiası gündeme getirilmiştir. Bu durum, etik bulunmamış ve siyasi ahlak bakımından eleştirilmiştir. MC hükümetinin programında bulunmuş olduğu vaatler, CHP gibi Demokratik Parti tarafından da ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Bu

vaatlerden belki de en ilginç olanı programda yer alan “nükleer santralin inşaatına önem ve hız verilecektir” ifadesi olmuştur. Bu ifadenin sanki önümüzdeki aylarda santral tamamlanacakmış gibi bir imaj verdiği fakat en erken 10 yıl içinde tamamlanması mümkün görülen ve henüz proje aşamasında bile olmayan 600 megavatlık bir nükleer enerji santrali için böyle bir ifadenin kullanılması ciddiyyetenden uzak bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Demokratik Parti’nin eleştirdiği diğer bir konu da, yeni kurulan bu hükümetin kendisini “Milliyetçi Cephe” olarak isimlendirilmesi olmuştur. Buna göre, milliyetçiliğin tekel altına alınamayacağı ve Türk milliyetçiliğinin onun prensiplerine inanan ve bu yönde yaşam tarzını belirleyen her Türk vatandaşının sıfatı olduğuna değinilmiş ve yeni kurulan bu hükümet, kendinden olmayanı bu kavramın dışına itmekle ve tekelcilik yapmakla suçlanmıştır (MMTD, 09.04.1975: 361). Görüldüğü gibi MC hükümeti, yalnız CHP tarafından değil Demokratik Parti tarafından da ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Mecliste bulunan muhalefet, hükümetin kendisine “Milliyetçi Cephe” ismini vererek diğer partileri dışladığını düşünmüştür. Bu durum da meclis çatısı altında iktidar-muhalefet arasındaki çatışmayı arttıran önemli bir etken olmuştur.

2. Güvenoyu Görüşmelerinde Meclisteki Siyasi Partilerin Birbirlerine Karşı Olan Tutumları

CHP’nin güvenoyu görüşmelerindeki sert tutumu nedeniyle iktidar-muhalefet arasındaki gerginliğin artmasının ortaya çıkardığı diğer bir sonuç da, mecliste bulunan partilerin birbirleri aleyhine suçlayıcı ifadelerde bulunması olmuştur. CGP, CHP’yi Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası elde edilen askeri neticeyi diplomatik alanda bir çözüme bağlamadan, seçim ve oy hesabı yaparak var olan CHP-MSP koalisyonunu dağıtmakla suçlamış ve CHP’nin Kıbrıs sorununun en kritik safhasında ülkeyi hükümete bırakarak eleştirisinde bulunmuştur.

CGP, Ecevit’in istifa ettikten sonra yeni bir hükümet kurulana kadar görevde kalmayarak ülkeyi bir hükümet boşluğuna sürüklediğini düşünmekteydi. Ecevit’in görevi bırakmasından sonra, ülkenin iç ve dış politika yönünden zor duruma düştüğü ve bu dönemde kurulan Sadi Irmak hükümetinin de sorunları çözmekte yetersiz kaldığı ifade edilmekteydi. CGP’ye göre, MC hükümetinin kuruluş amacı ülkeyi girmiş olduğu bu hükümet bunalımından kurtarmaktı. 1974 yılında iktidarda olduğu hükümeti yıkarak ülkeyi bir nevi kargaşa ortamına sürüklemekle itham edilen CHP’nin, kurulan MC hükümetine de karşı çıkarak ülkedeki hükümet bunalımının devam etmesine katkı sağlamaya çalıştığı, CGP’nin dillendirdiği iddialardan birisi olmuştur (MMTD, 09.04.1975: 364).

Mecliste tartışmalara yol açan diğer bir etken de siyasi parti liderleri hakkında yapılan bazı ithamlardı. Özellikle CHP’li Necdet Uğur’un, MHP Genel Başkanı

ve MC hükümetinde Başbakan Yardımcısı görevinde bulunan Alparslan Türkeş hakkında dile getirdiği, “devlet kuvvetlerine karşı güvensizlik gösteriyor, devlet kuvvetlerine karşı kuvvet hazırlıyor; askeri eğitim yaptırıyor, askeri eğitim gören gençlik teşkilatı kuruyor” (MMTD, 09.04.1975: 368) gibi birtakım iddiaları siyasi tansiyonu yükseltmiştir. Milli bir doktrin çerçevesinde büyük Türkiye ülküsü fikrine sahip olan Türkeş’i (Türkeş, 1977: 58), kendisi için yapılan bu yakıştırmalar oldukça sinirlendirmiştir. Türkeş, bu iddialara sert çıkmış ve kendisinin asla kabul edemeyeceği bu iddiaları dile getirenlerin iftira attığını söylemiştir. Türkeş, kendisinin daha önce söylemiş olduğu “memleketin sağlam kuvvetleri var” sözünü CHP’nin çarpıttığını ve “bu sözle Türkeş kendi komandolarını kastediyor” şeklinde gerçek dışı bir iddiada bulunduğunu belirtmiştir. Türkeş, “sağlam kuvvet” olarak devlet kuvvetlerinin kast edildiğini ve her zaman onların yanında olduklarını söylemiştir. Bu bağlamda kendilerinin “bozkurtlar” olarak adlandırdıkları milliyetçi gençlerin her zaman devletin yanında olduğunu, nizama bağlı bir şekilde devlet kuvvetleriyle elbirliği edip onlara yardımcı olduklarına değinmiştir. Türkeş’in yapmış olduğu bu açıklama, CHP milletvekillerinin tepkisine neden olmuştur. Özellikle, Antalya milletvekili Deniz Baykal, Türkeş’in bozkurtların devlet kuvvetleriyle iş birliği edip onlara yardım ediyorlar beyanından sonra “ne sıfatla, hangi yetkiyle?” böyle bir işe kalkıştıklarını sormuştur. Türkeş’in milliyetçi gençlerden bahsederken hiçbir zaman onların devlet kuvvetlerine karşı çıkmadıklarını söylemesi üzerine Baykal, bir arama yapıldığı zaman “el bombalarının, demir çubukların” ele geçirildiğini söyleyerek Türkeş’in bu iddiasını çürütmeye çalışmıştır (MMTD, 09.04.1975: 368).

Aslında, I. MC hükümetinin kurulmasından sonraki süreçte, CHP ile Türkeş arasında bu tarz gerginlikler devam etmiştir. CHP, MC hükümetini MHP üzerinden yıpratmak istemiştir. CHP’li vekil Ali Sanlı’nın, Türkeş için “Hitler” iması da bu bağlamda ele alınabilir. Sanlı yapmış olduğu konuşmada Hitler’in Avusturyalı olduğu ve Almanya’yı kurtarmak isteğinden bahisle, Türkeş’in de Kıbrıslı olduğu ve Türkiye’yi kurtarmak istediğini söyleyerek Türkeş’i bir bakıma Hitler’e benzetmiştir (MMTD, 09.04.1975: 402). Bu iddialar karşısında kendisini savunmak zorunda kalan Türkeş, Atatürk’ün de Selanik’te doğduğunu ve Türkiye’yi kurtardığını belirtmiştir. Türkeş’in Atatürk’ü örnek olarak göstermesi, CHP’li vekillerden çok büyük tepki almıştır. Deniz Baykal, Türkeş’e yönelik “haddini bil”, “Atatürk’le nasıl mukayese edersin kendini” gibi sözlerle karşılık vermiştir. Türkeş de cevaben kendisini Atatürk’le mukayese etmediğini sadece gerçekleri söylediğini, Kıbrıs’ta doğmanın bir suç olmadığını ve CHP’nin bu zihniyetten vazgeçmesi gerektiğini söyleyerek kendisini savunmuştur (MMTD, 09.04.1975: 427). CHP ülke çapında meydana gelen sokak olaylarında da MHP’yi suçlayıcı bir tavır içine girmiş ve sağcı grupların faaliyetlerini eleştirmiştir. CHP-MSP koalisyonunun sona ermesinden sonra

kendilerine “komando” (Çavdar, 2013: 243) adını veren güçlerin gittikçe etkinliğini arttırdığı, CHP kanadı tarafından dile getirilen bir husus olmuştur. Nitekim MC hükümetinin güvenoyu görüşmeleri yapılırken, Afyon’da öğretmen lokalinin basıldığına CHP’li vekillerce dikkat çekilerek, Türkiye’de durumun ciddi boyutlarda olduğu ifade edilmiştir. CHP’li vekil Necati Cebe, demokrasi işleyecekse her türlü düşüncenin özgürce tartışılması gerektiğini söylemiştir. Cebe, kendilerine “komando” adını veren güçlerin kabul ettiği görüş olan milliyetçi toplum ideolojisini söz, yazı, resim gibi araçlarla ifade etmelerinin sıkıntı olmayacağını fakat bunların düşüncelerini başkalarına zorla kabul ettirme yöntemine gittiklerini ve kaba kuvvet kullandıklarını ifade etmiştir. Cebe, çeşitli zararlı alet taşıyan bu grupların hafif sol eğilimli yürüyüş sezer sezmez, baskınlar düzenlediğini savunmuştur. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, CHP ülkedeki olaylardan iktidar ortağı MHP’yi sorumlu tutarak MC hükümetini köşeye sıkıştırmaya çalışmıştır.

MC koalisyonunun en büyük iktidar ortağı olan AP, Alparslan Türkeş’e karşı kullanılan dili eleştirmiştir. Türkeş’in milletvekili ve Başbakan Yardımcısı olduğu, bu nedenle kendisine karşı mecliste kullanılan hitabın üzücü olduğu söylenmiştir. MHP’nin yanı sıra, AP ile CHP arasında da tartışmalar meydana gelmiştir. Özellikle CHP’li vekil Uğur’un, AP milletvekillerine karşı “Demokrat Parti tecrübesinden faydalanmadınız; akıbetiniz daha fena olacaktır” şeklindeki sözleri iki parti arasında sorun teşkil etmiştir. AP’ye, CHP’li vekil tarafından dile getirilen bu sözler, mecliste 150 milletvekili olan bir partiyi tehdit etmek olarak algılanmış ve AP, CHP’yi demokrasi konusunda samimi olmamakla suçlamıştır (MMTD, 09.04.1975: 376).

CHP’nin MC hükümetine karşı takınmış olduğu tavır, AP tarafından hiç de hoş karşılanmamıştır. Özellikle CHP’nin “Milliyetçi Cephe adı altında birleşmeye çalışan partiler, gençlik arasında silahlı saldırıları düzenleyen bazı kuruluşları desteklemektedir” şeklindeki ifadeleri, AP tarafından kabul edilemez bir durum olmuştur. Bunun yanı sıra, CHP’ye yakın sendikaların yaptıkları açıklamalarda söyledikleri “Milliyetçi Cephe adı altında halka karşı örgütlenen sermaye çetesi” gibi ifadeler de AP’nin CHP’ye olan tepkisini arttırmıştır. Ayrıca, CHP Genel Başkanı Ecevit’in Ocak 1975’te dile getirmiş olduğu “bütün yükseköğretim kurumları, hükümet sorunu çözüm buluncaya kadar derslere ara vermelidirler” sözüne de karşı çıkan AP kanadı, CHP’nin bu yaklaşımının ülkeyi kargaşa ortamına sürüklediğini savunmuştur (MMTD, 09.04.1975: 384).

CHP’nin MC hükümeti aleyhinde izlemiş olduğu bu politika karşısında AP, MC hükümetinin Türkiye’nin önemli sorunlarına karşı izleyeceği stratejiyi açıklayarak, CHP’nin MC hükümeti için kamuoyunda oluşturmak istediği olumsuz izlenimi kırmaya çalışmıştır. Buna göre, Türk devletinin bölünmez

bütünlüğünü sağlamak, demokratik düzeni sürdürmek, karma ekonomi ve planlı kalkınmayla iktisadi büyümeyi gerçekleştirmek ve son olarak da Türk milliyetçiliğini kuvvetlendirerek yaşatmak, AP'nin takip edeceği stratejiler arasında olduğu belirtilmiştir (MMTD, 09.04.1975: 379).

CHP'nin MC hükümetine olan muhalefeti karşısında hükümetinin diğer bir ortağı olan MSP, CHP'yi suçlayıcı bir tavır içine girmiştir. Bu suçlama daha çok CHP'nin 1973 seçimleri sonrası takip ettiği politikaya yönelik olmuştur. MSP'li vekil Süleyman Arif Emre, CHP ile 1974 yılında kurmuş oldukları koalisyon hükümetini kendilerinin "hizmet hükümeti" şeklinde düşündüklerini, ancak CHP'nin erken seçimi dayatması üzerine hükümetin yıkıldığını ve bu durumun da ülke için çok ağır sonuçlar doğurduğunu söylemiştir. Emre, CHP-MSP koalisyon hükümeti zamanında, MSP'nin iyi niyetle ülkeye yönelik önemli hizmetler yaptığını ifade etmiştir. Bu koalisyon hükümeti zamanında Kıbrıs Barış Harekâtından sonra devlet-millet kaynaşması meydana gelmesi ve bu süreçte 40 milyon insanın her türlü fikir ayrılıklarını bir tarafa bırakarak tek vücut olması, MSP açısından bu koalisyon hükümetinin bir başarısı olarak algılanmıştır. MSP, böyle büyük bir birlikteliğin sağlanmış olduğu ortamda hiç vakit kaybetmeden büyük sanayi hamlelerine girişilmesi ve Kıbrıs'ta elde edilen zaferi, ekonomik alanda da elde etmek için girişim başlatılması gerektiğine inanmıştır. Emre, CHP Genel Başkanı ve aynı zamanda dönemin başbakanı olan Ecevit'in acele bir seçim için baskı yaptığını ve ülkeyi, zor günler geçirdiği bir dönemde hükümete bırakıldığını söyleyerek tenkitte bulunmuştur. Emre'ye göre CHP, umduğu gibi ülkeyi bir erken seçime götürememenin yanı sıra MC hükümetinin kuruluşunu da önleyemeyerek, MSP'nin takip etmiş olduğu "hizmet politikası" karşısında yenilgi almıştır (MMTD, 09.04.1975: 389).

MSP'ye göre, CHP demokrasi havarisi gibi görünmeye çalışsa da durum bundan farklıydı. Normal demokratik seçimlerde halkın büyük çoğunluğunun hiçbir zaman CHP'ye teveccüh göstermeyeceğine inanılırken, CHP'nin halktan kopuk olduğu düşünülmekteydi (MMTD, 09.04.1975: 424). Geçmiş yıllardaki seçimlerde CHP'nin iki kez oylarını arttırmasının baskı dönemlerinden sonra normal döneme geçiş için yapılan seçimlerle olduğu, çünkü bu dönemlerde baskı unsurlarını kendi lehine kullanmasından dolayı CHP'nin oylarını arttırabildiği görüşü MSP'de hâkimdi. Hatta, MC hükümetinin meclisteki güvenoyu görüşmeleri sırasında, CHP'nin saldırgan tavır takınmasının bir baskı devri getirmek istediğinden kaynaklandığı ve bu sayede iktidar olma planı yaptığını inanılmaktaydı. Bundan başka MSP, CHP'yi anayasaya aykırı bir şekilde mezhepçilik yapmak ve etnik meseleyi bir koz olarak kullanmakla suçluyordu. Bu anlamda MSP'li vekili Zekai Yaylalı, CHP'nin "Türkiye halkları" ifadesiyle açık bir şekilde ayrımcılık yaparak Doğu ve Güneydoğu'nun oy

potansiyeline göz diktiğini savunmuştur. Yaylalı, MC hükümetine karşı tepki gösterenlerin ve güvenoyu almasını istemeyenlerin sol kesimler olduğunu, bu durumun da kendilerini memnun ettiğini çünkü sol neye karşıysa onda hayır bulunduğunu ifade ederek iki parti arasındaki görüş ayrılığını gözler önüne sermiştir (MMTD, 09.04.1975: 424-425).

MC hükümetini oluşturan dört partinin bu şekilde üzerine gelmesi, CHP'yi MC hükümeti karşısında sergilemiş olduğu sert muhalefetten geri adım atırmamış, aksine CHP'nin muhalefet dozunu biraz daha yükseltmesine neden olmuştur. CHP'ye göre, her ne kadar yeni hükümeti oluşturan partiler kendilerine milliyetçi cephe adını vererek bir birliktelik görüntüsü sergileseler de bu partilerin bir araya gelişi, bir çıkar birlikteliğinden başka bir şey değildi. Nitekim CHP'li vekil Sanlı'nın yapmış olduğu açıklamalar da bu durumu gösterir niteliktedir. Sağ'ın ideolojik karmaşa içinde bulunduğunu ve meydana gelen MC hükümetinin birbirinden çok farklı partilerden teşekkül ettiğini söyleyen Sanlı'ya göre, koalisyon ortağı partiler birleşmiş gibi göründükleri konularda aslında bir çatışma içindeydiler. Bu manada milliyetçilik, sanayileşme, ahlak, laiklik ve kültür anlayışlarında çatışma yaşayan bu partilerin asıl ortak noktaları sol'a karşı birleşmiş olmalarıydı (MMTD, 09.04.1975: 399-403). CHP'li vekil Sanlı'nın gündeme getirdiği bu husus, aslında tehlike çanlarının bir habercisi gibiydi. Sol kesimce MC'nin kendilerine yönelik bir oluşum olarak görülmesi, 1980 darbesinin temel nedenini oluşturacak olan sağ-sol çatışmasını hızlandıran etkenlerden birisi olmuştur.

İktidar ile muhalefet arasında devam eden bu çatışma ortamı sürerken, MC hükümetinin Başbakanı olan Süleyman Demirel'in söyleyecekleri de önemlidir. Güvenoyu görüşmelerinde Demirel genel olarak muhalefet ile çatışmayı körükleyecek bir dil kullanmaktan kaçınmış fakat muhalefetin tavrını da eleştirmekten geri durmamıştır. Demirel, "parlamento kendi içinde bir hükümet çıkaramaz" iddialarına karşı yeni bir hükümet kurulduğunu, muhalefetten hükümet programı üzerine eleştiriler ve tenkitler yapmalarını beklediklerini fakat bunun yerine adeta kavga çıkarmak için çeşitli ithamlarda bulduklarını söyleyerek, muhalefetin yanlış bir yol takip ettiğini göstermeye çalışmıştır. Demirel, ülkenin birçok sıkıntısı varken hükümetin ülke sorunlarına yönelik planları üzerine değerlendirme yapmak yerine muhalefetin kişileri eleştirmesinin, memleketin hiçbir meselesini çözmeyeceği düşüncesindeydi. Demirel'e göre muhalefetin eleştirilerinin kaynağı, dört partinin bir araya gelerek oluşturduğu hükümetin güvenoyu alacak olmasına karşı duyulan öfkeydi (MMTD, 09.04.1975: 404-405). Her ne kadar muhalefetin takınmış olduğu tavır beğenmese de Demirel, yapmış olduğu açıklamalarla mecliste bir birlik havası oluşturmayı denemiş ve yeni kurulan hükümet için mecliste bulunan tüm mil-

letvekillerinden destek istemiştir. Bu bağlamda, benzer fikirlere sahip olsalar bile koalisyon hükümetlerinin kurulmasının güç bir iş olduğuna değinen Demirel, milletvekillerinin destek vermeleri halinde uzun süredir devam eden ve ülke için çok büyük bir sıkıntı olan hükümet bunalımının son bulacağını ifade etmiştir (MMTD, 09.04.1975: 411-412).

Demirel'in bu birlik vurgusunun arka planında ülkenin ekonomik yönden içinde bulunduğu darboğazın da etkisinin olduğu unutulmaması gerekmektedir. Nitekim Demirel, yapılan hesaplara göre 1975 ile 1980 yılları arasında Türkiye'nin birçok alanda sıkıntı yaşayacağını dile getirmiştir. Özellikle ülkenin elektrik ihtiyacına değinen Demirel, 1975 yılında Türkiye'nin yaklaşık olarak 16-17 milyar kilovat elektriğe ihtiyacı olduğunu ve bunun çok zor karşılanabildiğini fakat ileriki yıllarda daha da artacak olan elektrik ihtiyacının ülke için büyük sıkıntılar yaratacağına değinmiştir. Özellikle 1971 yılının başında "bu kadar elektriği ne yapacaksınız" denilerek elektrik santrallerinin yapımının durdurulduğunu dile getiren Demirel, endüstrileşme için de çok gerekli olan elektriğin temini için elektrik tesislerinin bir an önce yapılıp ülkenin hizmetine sokulması gerektiğinin altını çizmiştir. Demirel konut ihtiyacı, enflasyon, işsizlik, eğitim gibi alanlarda da karamsar bir tablo ortaya koymuştur (MMTD, 09.04.1975: 415).

Demirel, CHP'nin MC hükümetine olan yaklaşımını eleştirmenin yanında CHP ile ilgili bir başka bir konuda daha tenkitte bulunmuştur. Bu da TRT'nin yapmış olduğu yayınlardı. Demirel, TRT'nin anayasaya göre tarafsızlık ilkesine göre yayın yapması gerekirken CHP yanlısı bir tutum sergilediği iddiasında bulunmuştur. 1974 yılı Nisan ayı verilerini açıklayan Demirel, buna göre bu ay içerisinde verilen haberlerin yüzde sekseni iktidar partisine ait olmasına rağmen ancak kalan yüzde yirmilik kısmın muhalefet partilerine ait olduğunu söylemiş ve bu durumu eleştirmiştir (MMTD, 09.04.1975: 422).

31 Mart'ta kurulan MC hükümetinin güvenoyu görüşmelerinin bu şekilde tartışmalarla geçmesinin yanında, 12 Nisan'da yapılan güven oylamasında da krizler meydana gelmiştir. Bu nedenle, partiler arasında zaman zaman ileri boyutlara varan sözlü tartışmaları, Meclis Başkanı müteaddit defalar araya girerek yatıştırmaya çalışmıştır. Muhalefet, MC hükümetinin güvenoyu almasının önüne geçmek için çaba sarf etmiştir. Özellikle Demokratik Parti Başkanı Ferruh Bozbeylî'nin Meclis Başkanı'na kendi partilerinden üç milletvekiline sabahtan beri ulaşamadıkları ve bu milletvekillerinin oy vermektan alı konulduklarına dair iddiada bulunması meclisi germiştir. Demokratik Parti, gelmeyen üç milletvekili hakkında itirazda bulunmuş ve bunların oylamaya katılmamasının oylamanın meşruiyetini etkileyeceğini savunmuştur. Meclis Başkanı cevaben, bu kişilerin akıbeti hakkında başkanlığın herhangi bir bilgi-

si olmadığını ve oylamanın usulüne göre yapıldığını söylemiştir. Bu esnada CHP ve AP sıralarından gürültüler ve karşılıklı yürümler meydana gelmiştir (MMTD, D: 4, C: 11, B: 65, 12.04.1975: 454-455). Sonuçta mecliste yapılan açık oylamaya 442 milletvekili katılmış 222 kabul, 218 ret, 2 çekimser oyla Süleyman Demirel başbakanlığında kurulan hükümet güvenoyu almıştır (MMTD, 12.04.1975: 455; Milliyet, 13.04.1975; Tercüman, 13 Nisan 1975). Sonuca bakıldığında hükümetin durumunun çok da rahat olmadığı ve dengelerin çok hassas olduğu görülmekteydi. Bununla birlikte bu hükümet, 1977 seçimlerine kadar iktidarda kalabilmiştir (Sönmezoğlu, 2006: 212; Aydın ve Taşkın, 2015: 269). Oylama sonrasında Demirel, hükümetin güvenoyu almasından dolayı teşekkürlerini iletmış ve uzun süren hükümet bunalımının, kurulan bu koalisyon hükümeti ile sona erdiğini söylemiştir. Böylece Türkiye, MC hükümeti tarafından yönetilmeye başlanmış ve ülke yeni bir döneme girmiştir.

3. Güven Oylamasından Sonra CHP'nin Tutumu

MC hükümetinin güvenoyu alması CHP'nin bu hükümete karşı tavrında hiçbir değişikliğe yol açmamıştı. CHP hâlâ MC'nin iktidarını kabul etmemekte direnmekteydi. Bu nedenle seçim tartışmaları bir süre daha meclis gündemini işgal etmiştir. Özellikle Bülent Ecevit ve 184 arkadaşının seçimlerin yenilenmesi için verdiği ve anayasa komisyonu tarafından reddedilen önergenin meclisteki görüşmeleri esnasındaki tartışmalar, CHP'nin MC hükümetine karşı tutumunu açıkça ortaya koymaktaydı. CHP'li vekil Hasan Yıldırım'a göre, hükümet gittikçe artan iç ve dış sorunları çözme konusunda yeterli değildi. Bu sebeple "hükümetin yeni kurulup güvenoyu aldığı ve seçime gerek kalmadığı" gibi sözler bir anlam ifade etmemekteydi. Hükümetin kuruluşu itibariyle problemlili olduğunu dile getiren Yıldırım, bu nedenle hükümetin sorunları gidermek yerine daha büyük siyasal, sosyal ve ekonomik krizlere yol açacağı görüşünü savunmuştur. Bu duruma bağlı olarak da Türkiye'nin seçime olan ihtiyacının geçmişe nazaran daha fazla olduğu iddiasında bulunmuştur (MMTD, D: 4, C: 11, B: 68, 17.04.1975: 505). Açıkçası CHP, MC hükümetinin Türkiye'nin sorunlarına hiçbir çözüm getiremeyeceğine inanıyordu. Dört partinin ve bazı bağımsız milletvekillerinin desteği ile oluşan bu hükümetin (Demirel, 1976: 12), her kanadından farklı bir ses çıkacağı ve böyle bir hükümetin de devam etmesinin mümkün olamayacağı belirtiliyordu. Bu sebeple CHP tarafından ülkenin bir an önce seçime gitmesinin gerekli olduğu dile getiriliyor ve mecliste bulunan milletvekillerinden CHP'nin tekrar seçim isteyen önergesine destek vermeleri talebinde bulunuluyordu (MMTD, 17.04.1975: 506).

İktidarı oluşturan partiler CHP'nin dile getirmiş olduğu bu iddialara tam bir birliktelik içinde hareket ederek karşı durmuşlardır. Bu durum CHP'nin dil-

lendirdiği, hükümeti oluşturan partilerin kendi aralarında uyum sağlamaya-çağı düşüncesine karşı takınılmış bir tavır gibiydi. AP'li vekil Mehdi Keskin, seçimlerin 4 yılda bir gerçekleştirildiğini ve CHP'nin iddia ettiği gibi erken seçimi gerektirecek bir durumun olmadığını savunmuştur. Buna göre CHP lideri Ecevit, kendi isteğiyle ortağı olduğu hükümeti yıkmıştır ve Türkiye'ye zorla bir seçim dayatmaya çalışmaktadır. Keskin, 8 Aralık 1974 tarihinde Ecevit'in miting meydanlarında "yüzde altmış yedi oy aldık diyenler, bunalımı çözmeli" yönündeki konuşmasına atıf yaparak, MC hükümetinin anayasaya uygun bir şekilde hükümet bunalımını çözdüğünü, CHP'nin de artık bunu kabul etmesini ve herhangi bir seçime gerek kalmadığını artık anlaması gerektiğini ifade etmiştir (MMTD, 17.04.1975: 506-509). Hatta AP'li vekiller, MC hükümetini savunurken çok sert açıklamalar da yapmış, bu durum da CHP ile AP arasında tartışmalara neden olmuştur. Bu anlamda, AP'li Mustafa Asri Ünsür'ün, "Milliyetçi Cepheyi bu memlekette ilelebet ayakta tutacak tapusu olan, nikâhı olan, Allah'ı olan, vatansever milletvekillerini bu Milliyetçi Cepheye ben davet ediyorum" sözü başta CHP olmak üzere muhalefette olan milletvekillerini çok kızdırmıştır. Ünsür'ün kendilerine "Allahsız" "Nikâhsız" imasında bulunduğunu savunan milletvekilleri, kürsüye yürümüş ve aralarında çok ağır hakaretlere hatta küfürleşmelere varan sözlü tartışmalar yaşanmıştır (MMTD, 17.04.1975: 514-517). Daha sonra Ünsür, sözlerini geri aldığını belirtmesine rağmen tansiyon çok zor düşmüştür.

AP'nin yanı sıra, MSP de CHP'nin erken seçim istemine şiddetle karşı çıkan bir parti olmuştur. MSP'nin bu karşı duruşunda, eski koalisyon ortağı olan CHP'nin, beraber kurmuş oldukları hükümeti 1974 yılı sonlarında feshetmesine olan kızgınlığının yanı sıra, başka nedenler de önemli rol oynamaktaydı. Öncelikle MSP, eğer seçim anayasada belirtildiği gibi dört yılda bir yapılmazsa milletin seçimin istikrar getireceğine dair ümidinin kalmayacağı görüşündeydi. İkinci olarak MSP, Türkiye'nin sahip olduğu seçim sisteminden dolayı koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkmasının doğal olduğu ve hükümetin kurulması için partiler arası iyi niyet temaslarının geliştirilmesi gerektiği düşüncesindeydi, bu nedenle de seçime karşı çıkmıştır. Üçüncü bir husus olarak da Kıbrıs konusunun ciddiyetini hâlâ koruduğunu, Yunanistan'ın 12 Ada'ya askeri yığınak yaptığının resmi makamlarca teyit edildiğini dile getiren MSP'li Şevket Kazan, birlik ve beraberlik ortamına ihtiyaç duyulduğu bu zamanlarda, ülkeyi tekrar seçim iklimine sokmanın, ülke genelinde birlik ruhunu bozulabileceğini söylemiş ve bundan dolayı da erken seçimden uzak durduklarını ifade etmiştir. Son olarak vatandaşın çok zor ekonomik koşullar altında yaşayıp geçim sıkıntısı çekerken meclisin tekrar bir seçim derdine düşmesini, MSP halka açıklanabilecek bir durum olarak görmemiş ve erken seçime karşı çıkmıştır (MMTD, 17.04.1975: 512-513).

Sonuç olarak 378 milletvekilinin katıldığı oylamada 1 çekimser, 172 ret oyuna karşı 205 oyla anayasa komisyonu raporu kabul edilmiş ve CHP'nin seçim isteği reddolunmuştur (MMTD, 17.04.1975: 518). Güven oylamasından sonra bu oylamada da zafer elde eden MC hükümetinin eli, biraz daha rahatlamış ve 1977 yılında yapılacak olan seçime kadar iktidarını sürdürebilmiştir (Hale, 2003: 153).

4. CHP'nin Bakanlar Üzerinden MC Hükümetine Eleştirileri

İktidar ve muhalefet arasında süren uzunca tartışmalardan sonra MC hükümeti, güvenoyu alarak görevine başlamıştı. Ana muhalefet partisi CHP, bakanlar üzerinden hükümeti hedef alan girişimlerde bulunarak, ilk günlerden itibaren sert bir muhalefet ortaya koyacağını göstermişti. İlk olarak, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'e yönelik birtakım iddialar gündeme getirilmiş ve istifası istenmiştir. Çağlayangil'in Amerikan New York Times gazetesine verdiği demeçte, Türkiye'ye karşı ABD'nin uyguladığı silah ambargosunun Türk ordusunu hareket yapamaz hâle getirdiğine dair beyanlarda bulunduğunu savunan CHP, bu durumun Türk ordusunu dünya kamuoyunda aciz durumda gösterdiğini söyleyerek, Dışişleri Bakanı'nı eleştirmiştir. Çağlayangil'in daha sonra yaptığı açıklamada; "Ben böyle demedim, ilerisi için böyle olabilir dedim" ifadesi de CHP'yi ikna edememiştir. CHP'li vekil Mustafa Güneş yapmış olduğu konuşmada, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in "ya Türk ordusunun gücünü bilmediği ya da Amerikan dostlarına ödün verme amacıyla bu açıklamayı yaptığı" değerlendirmesinde bulunmuştur. Gündeme getirilen bu iddialardan sonra CHP'li vekillerce Çağlayangil istifaya davet edilmiştir (MMTD, D: 4, C: 11, B: 70, 29.04.1975: 546).

Çağlayangil yapmış olduğu açıklamada, Türk ordusunun kullandığı silahların ABD menşeli olmasından dolayı, ambargo esnasında teçhizat ve yedek parça ihtiyacının giderilmesinin uzamasının Türk ordusunun manevra yapmasını güçleştirebileceğini söylediğini, Türk ordusu manevra bile yapamaz hâle geldi tarzı beyanların kendi sözlerinin kasıtlı tahrifi olduğunu dile getirmiştir. Çağlayangil, Genelkurmay Başkanının da ABD'nin Türkiye'ye karşı aldığı tedbirlerin Türk ordusunun muharebe gücünü kısıtlayabileceğine dair sözlerine atıf yaparak kendisini savunmuş ve CHP'nin kendisi için dile getirdiği iddiaları, Genelkurmay Başkanı için de söyleyip söyleyemeyeceğini sormuştur (MMTD, D: 4, C: 11, B: 72, 06.05.1975: 586-588).

Çağlayangil konusunda CHP'nin yaklaşımı gösteriyordu ki, yeni kurulan hükümetin kendisine milliyetçi cephe adını vermesine bir tepki olarak CHP, bakanlar hakkında gündeme getirdiği iddialarla durumun böyle olmadığını gösterme çabası içine girmiştir. Nitekim, CHP'li vekiller tarafından 25 Mayıs 1975 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç hakkında

verilen gensoru önergesi de bu durumu ispatlar nitelikte olmuştur. CHP'ye göre, Bakan Kılıç yabancı petrol şirketleri ile yüksek fiyattan anlaşma yaparak ülkeyi zarara uğratmıştı. Olayın gelişimine bakıldığı zaman; ilk olarak 1974 yılında iki yabancı petrol firmasının varil başına 11.32-11.46 dolar gibi yüksek fiyat talep etmesi, Türk hükümetiyle yabancı petrol şirketlerini karşı karşıya getirmiştir. Bu şirketler eğer istedikleri fiyat verilmezse, ATAŞ rafinerisindeki üretimi durdurma tehdidinde bulunmuşlardır. Zamanın Ecevit hükümeti, bu fiyatları yüksek bulmuş ve hükümetçe saptanan 36 graviteli petrol için varil başı fiyat olan 10.095'ten fiyatlandırmazlarsa bu iki yabancı petrol şirketlerinin petrol kanununun 131. maddesi uyarınca belgelerini iptal edeceğini kendilerine bildirmiştir. Bu tutum karşısında yabancı şirketler, geri adım atmıştır. Daha sonra, Sadi İrmak hükümeti zamanında da tekrar fiyat arttırma hamlesi gerçekleştiren bu şirketlere olumsuz cevap verilmiştir. İrmak hükümeti, o tarihte yürürlükte olan ve Bakanlar Kurulu kararnamesine göre 10.21 doların ham petrol ithal fiyatı olduğunu belirtmiş ve bu fiyatın üzerindeki taleplere izin vermemiştir. Bunun üzerine şirketler üretimi durdurmuşlardır. Türk hükümeti bu iki yabancı şirkete yazılı tebligat yaparak petrol kanununun 132. maddesine göre eğer 90 gün içinde üretime geçmezlerse belgelerinin iptal edileceğini bildirmiştir. Daha sonra kurulan MC hükümeti zamanında bu petrol şirketlerine verilen 90 günlük sürenin bitmesine 6 gün kala, Demirel başbakanlığındaki hükümetin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olan Selahattin Kılıç, varil başına 10.50 dolardan bu iki yabancı petrol şirketiyle anlaşma sağlamıştır.

İşte CHP milletvekilleri, Bakan Kılıç'ın Türkiye'nin neredeyse bir yıldır mücadele ettiği bu yabancı petrol şirketleriyle anlaşmaya varmasının ülkeyi zarara soktuğunu dile getirmişlerdir. Gensoruda, petrol kanununun 112. maddesinin 2. fıkrasında ithal edilen petrolün fiyatının Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği, bunun da varil başına 10.21 dolar olarak daha önceden saptandığı, böylece Bakan Kılıç'ın yaptığı anlaşmayla Bakanlar Kurulu'nda alınması gereken bir kararı çiğneyerek, varil başına 10.50 doları kabul edip devleti zarara soktuğu iddia edilmiştir. Bu yabancı şirketlerin, Türkiye'ye yılda 2,5 milyon tonluk ham petrol ithal ettikleri baz alındığında, 10.21 ile 10.50 arasındaki farktan dolayı 5,5 milyon dolarlık bir kâr ettikleri dile getirilmiştir. Ayrıca bu şirketlerin belgelerinin iptaline 6 gün kala anlaşmaya vararak, Bakan Kılıç'ın ATAŞ gibi önemli rafinerinin Türkiye tarafından elde edilmesine de engel olduğu, gensoruda dile getirilen hususlardan birisi olmuştur (MMTD, D: 4, C: 12, B: 81, 28.05.1975: 335-336).

Petrol günümüzde olduğu gibi 70'li yıllarda da Türkiye için önemli bir konuydu ve CHP böyle bir gensoruyu meclise taşıyarak, daha yeni teşekkül etmiş olan MC hükümetini zor bir durumda bırakmış oldu. Fakat iktidar kanadı,

CHP'nin iddialarını samimi bulmamıştır. Hassas olan petrol konusunu kaşıyarak, CHP'nin toplumda bir kafa karışıklığı meydana getirmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. Yapılan açıklamalarda, petrol ithal eden şirketlerin petrolü peşin getirdiklerinde 10.21 dolardan, 3 ay vade ile alındığında ise 10.50 dolardan ithalat yaptıkları dile getirilmiş ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Kılıç'ın 10.50 dolardan yaptığı anlaşmanın 3 ay vadeli olduğu söylenmiştir (MMTD, D: 4, C: 12, B: 83, 03.06.1975: 392). CHP'nin dillendirdiği 6 gün daha beklenmiş olsaydı rafineri Türkiye'nin olabilirdi iddiasına karşılık olarak da bunun kolay olmayacağı, yabancı şirketlerin anlaşmaları fesih olduğunda bile kanunlara göre ayrılırken rafinerinin tamamını veya bir kısmını götürebileceği ifade edilmiştir (MMTD, 03.06.1975: 401). Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç da 10.50 dolar olarak belirlenen fiyatın 3 ay vadeli fiyat olduğunu belirterek kendisini savunmuş ve bu fiyatın vadesi de göz önüne alındığında, 10.21 dolarlık kararnameye uygun olduğunu belirtmiştir. Kılıç, CHP'nin kendisine, 10.21 gibi bir fiyat varken 10.50'den petrol ithalatına izin vererek devleti zarara uğrattığı yönünde iftara attığını söylemiş ve CHP'yi demagoji yapmakla suçlamıştır (MMTD, 03.06.1975: 405-408). Sonuç olarak çok tartışmalı geçen ve iki kez yapılan oylamadan sonra 219'a 208 gibi az bir oy farkıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı hakkında CHP'nin sunmuş olduğu gensoru önergesi reddedilmiştir (MMTD, 03.06.1975: 414). Fakat Çağlayangil ve Kılıç hakkında CHP'nin tutumu şunu göstermiştir ki; CHP, MC hükümetinin bakanları hakkında gördüğü en ufak bir olumsuzluğu bile meclis gündemine taşımaktan geri durmayacaktır.

5. Siyasi Liderlere Yapılan Saldırıları Karşısında Meclisin Tutumu

Yukarıda değinildiği gibi, mecliste iktidar ve muhalefet arasında tansiyonun yüksek olmasının ve partilerin birbirlerine karşı saldırgan tutumlarının, toplumda bazı olumsuz yansımalarının olması kaçınılmaz bir durumdur. Kısa bir süre önce görevine başlayan MC hükümetinin Başbakanı Süleyman Demirel'e karşı 13 Mayıs'ta başbakanlıkta gerçekleştirilmiş olan fiziksel saldırı, Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden birisi hâline gelmişti (Hürriyet, 14 Mayıs 1975). Olayı alçakça saldırı olarak nitelendiren AP, bu durumu Türk demokrasi tarihi için çok elim bir hadise olarak tanımlamıştır. Saldırını gerçekleştiren şahısın üzerinden CHP Çankaya Gençlik Kolu'na mensup olduğuna dair bir belgenin çıkması ve orada verilen gençlik seminerlerine katıldığı yönünde iddiaların olması, durumu daha da kritik bir hâle getirmiştir. AP'li vekil İlhami Ertem, yurdun birçok yerinde insanların heyecana kapıldığı böyle bir ortamda tahrik edici bir pozisyon almanın ülkeye bir şey kazandırmayacağını, fakat bazı gerçekleri de açıklaması gerektiğini söylemiştir. Ertem, saldırını gerçekleştiren kişinin alelade bir kişi olmadığını, CHP Gençlik Kolları'nca eğitildiğini ve yakalandığında çantası içinden tanınmış komünist liderlerin fotoğ-

raflarının çıktığını gündeme getirmiştir (MMTD, D: 4, C: 12, B: 75, 13.05.1975: 85-86). Bu olay nedeniyle AP, her ne kadar CHP'ye karşı bir sitemkâr tavır içinde olsa da, ülkenin içinde bulunduğu nazik durumu da göz önüne alarak olayın bir parti kavgasına evrilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Doğal olarak bu durumu sağlamada CHP'nin de takınacağı tavır önem arz etmekteydi.

CHP lideri Ecevit de Demirel'e yapılan bu saldırıyı çirkin bir hareket olarak nitelmiş ve CHP'nin içtenlikle bu saldırıyı kınadığını ifade etmiştir. Saldırının CHP'li olup olmadığı konusunda da konuşan Ecevit, saldırıyı gerçekleştiren kişiyi CHP saflarına sızmış biri olarak vasıflandırmıştır. Görüşleri, inançları ne olursa olsun hiçbir kişiye kaba kuvvet kullanılmaması gerektiğini söyleyen Ecevit, Demirel'e yapılan bu saldırının demokrasiye ihanet olmasından öte CHP'ye ihanet olduğunu ve CHP'nin bu ihanetin hesabını soracağını belirtmiştir. Son olarak da böyle bir olay karşısında mecliste siyasi polemige girmek istemediğini belirtmiş ve bir kez daha Demirel'e geçmiş olsun dileklerini iletmiştir (MMTD, 13.05.1975: 86-87). Ecevit'in yapmış olduğu itidalli açıklamalar siyasi ortamı yumuşatmış, diğer parti lideri de olayın münferit bir girişim olduğunu ve CHP'nin sorumlu tutulmaması gerektiğini ifade etmişlerdir (MMTD, 13.05.1975: 87-88).

Siyasi parti liderlerine yapılan saldırılar yalnızca Süleyman Demirel ile sınırlı kalmamış, MC hükümetinin kurulmasının ardından geçen üç aylık süre içinde CHP lideri Bülent Ecevit ve MHP lideri Alparslan Türkeş'e yönelik saldırılar da gerçekleşmiştir. Bu iki durum da ülkedeki gergin siyasi ortamın halk üzerindeki açık bir yansıması olmuştur. İlk olay Ecevit'in 21 Haziran 1975 tarihinde Bolu'nun Gerede ilçesinde yapacağı açık hava toplantısı sırasında meydana gelmiştir. Ecevit'in konuşması sırasında karşıt gruplar protestoya başlamış ve olayların büyümesi üzerine Ecevit'in koruma memurları, havaya ateş açmışlardır. Daha sonra Ecevit'in etrafı sarılarak güvenlik temin edilmiş ve kalabalık dağıtılmıştır. Bu olaydan sonra CHP, hükümeti gerekli tedbirleri almamakla suçlamıştır. İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, iddiaları reddederek hükümetin gerekli tedbirleri aldığını, hatta olaylar esnasında bir emniyet müdürünün de başından yaralandığını söylemiştir. Asiltürk'e göre, olayların çıkmasındaki nedenlerden birisi de konuşma esnasında kimliği bilinmeyen bir şahsın camiye altı el ateş etmesidir. Asiltürk'ün bu açıklamasının sanki CHP taraftarlarının olayları başlattığı gibi bir intiba oluşturması üzerine CHP milletvekilleri, Asiltürk'e çok büyük tepki göstermişlerdir. Bunun üzerine Asiltürk konuşmasında herhangi bir kişiyi itham etmediğini söyleyerek CHP'li vekillerin tepkisini dindirmeye çalışmıştır (MMTD, D: 4, C: 13, B: 92, 24.06.1975: 163-165).

Siyasi liderlere yönelik yapılan diğer bir saldırı ise MC hükümetinin Başbakan Yardımcılarından Türkeş'in Şanlıurfa'da toprak dağıtımı ile ilgili katılacağı bir

toplantı münasebetiyle Doğu bölgesine gitmesi sonucu meydana gelmiştir. Türkeş'in Diyarbakır'da hükümet konağı alanında yaptığı konuşma sırasında bazı istenmeyen olaylar cereyan etmiştir. Bir grup, silah da göstermek suretiyle, Türkeş'e sözlü saldırıda bulunmuştur. Bunun üzerine çıkan olaylarda bir asker şehit olmuş ve bir sivil de hayatını kaybetmiştir. Bunun yanı sıra üçü polis olmak üzere altı kişi de yaralanmıştır. MHP İl Başkanı'nun arabası yakılmış ve polis araçlarına saldırı gerçekleştirilmiştir. Olaylar sonucunda 59 kişi gözaltına alınmıştır. İçişleri Bakanı Asiltürk, mecliste yapmış olduğu konuşmada, bu durumu esefle karşıladığını bildirmiştir. Sorunların çözümü için kavga değil, birbirini anlamak ve saygı göstermenin gerekli olduğunu vurgulamıştır (MMTD, 24.06.1975: 165-166). Sonuç itibariyle siyasilerin sorumlu tutumlarıyla olaylar büyümeden engellenmiştir. Fakat MC hükümetinin 12 Nisan'da güvenoyu almasından sonra, yaklaşık iki aylık bir süre içinde siyasi liderlere yapılan bu saldırılar, 1975 yılından itibaren Türkiye'nin hızlı bir siyasi kutuplaşma içine sürüklendiğinin bir nevi göstergesi olmuştur.

6. I. Milliyetçi Cephe Hükümetinin İlk Üç Ayında Mecliste Görüşülen Konulara İktidar ve Muhalefetin Yaklaşımları

I. MC hükümetinin güven oylaması süreci incelendikten sonra, bu bölümde yeni kurulan hükümetin ilk aylarında mecliste görüşülen önemli konulara partilerin göstermiş olduğu tepkilere bakılacaktır. Böylece, bu dönemdeki iktidar-muhalefet ilişkisi analiz edilmeye çalışılacaktır.

MC hükümetinin güvenoyu almasından sonra, meclis gündemine gelen ilk konulardan birisi ölüm cezasının kaldırılması ile ilgili olmuştur. CHP'li milletvekillerinin verdiği ve adalet komisyonu tarafından reddedilen kanun teklifinde, 1961 Anayasasının 14. maddesindeki "insan haysiyetiyle bağdaşmayan ceza konulamaz" ifadesine dayanılarak ölüm cezasının kaldırılması gerektiği savunulmuştur. Avrupa üzerinden örnek verilerek, Avrupa'nın birçok ülkesinde ölüm cezasının uygulanmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, dünya üzerinde demokrasi ile yönetilen ülkelerin büyük çoğunluğunda siyasi suçlara ölüm cezası verilmezken, Türkiye'de siyasi suçlara ölüm cezasının verilebildiği dile getirilmiştir. CHP milletvekillerince, idamın çağ dışı bir uygulama olduğu söylenmiş ve Türkiye'nin yüzünü döndüğü çağdaş dünyanın idamı, ölüm cezasını bir terbiye aracı olarak görmediği ve bu cezayı kaldırdıkları ifade edilmiştir. Belki de en çarpıcı tespit CHP'li vekil Hasan Yıldırım'dan gelmiştir. İdam uygulamasına tanıklık ettiğini dile getiren Yıldırım, yargıda adli hataların olabileceğini ve bunun zamanla düzeltilebileceğini, fakat ölüm cezasının tatbikinden sonra ortaya çıkabilecek bir adli hatanın bir anlam ifade etmeyeceğini dile getirmiştir (MMTD, 29.04.1975: 563-564). Ölüm cezasının kaldırılması meselesi

CHP ile iktidarın üzerinde uzlaşmadığı ilk konulardan birisi olmuştur. AP'li vekil Nadir Latif İslam, yapmış olduğu açıklamada, Türkiye'de idam cezalarının kolay verilmediğini, birçok merhalelerden geçtiğini ve en ufak hafifletici sebeplerin bile göz önüne alındığını söylemiştir. Kendisinin de ölüm cezalarının en az seviyede olmasını arzu ettiğini ifade eden Nadir Latif İslam, suç ve ceza dengesi açısından bazı işlenen suçların karşılığının ancak ölüm cezası olabileceğini de sözlerine eklemiştir (MMTD, 29.04.1975: 565-568). Sonuç itibarıyla CHP'nin ölüm cezası uygulamasının kalkmasına yönelik teklifi mecliste iktidardan destek bulamamıştır.

Yeni hükümetin kurulduğu ilk aylarda CHP ile AP'yi doğal olarak da iktidar ve muhalefeti karşı karşıya getiren diğer bir husus da haklarındaki yolsuzluk iddiaları nedeniyle yakın dönem Türk tarihinde çokça ismi geçen, Demirel'in kardeşi Hacı Ali Demirel ve yeğeni Yahya Demirel hakkında CHP'nin gündeme getirdiği iddialar olmuştur. Yahya Demirel ile ilgili olarak, büyük nakliye aracı ithalatı için devlet tarafından verilen teşviklerden yararlanan bir firmanın ortağı olup olmadığı ve bu firmaya, bina ipoteği karşılığında 20 milyon kredi sağlanıp sağlanmadığı ve Demirel'in bu firmaya kaç TL'lik hisse ile ortak olduğu sorulmuştur. Başka bir soru ise Yahya Demirel'in bir şirket aracılığı ile Libya'ya ihracat gerçekleştirmek istediği, bunun doğru olup olmadığı, eğer öyle ise ihracata izin verilir verilmemesi ve ne ihraç edileceği hakkında hükümetten bilgi talep edilmiştir. Ayrıca bir devlet bankasının genel müdürlüğü disiplin kurulunun Süleyman Demirel'in kardeşi Ali Demirel'e usulsüz kredi verdikleri nedeniyle bazı müdür ve memurları disiplin cezasına çarptırıp çarptırmadığı sorulmuş, eğer bu doğru ise memurların Ali Demirel'in siyasi iktidara yakınlığından dolayı bu krediyi verip vermediklerinin açıklanması istenmiştir (MMTD, D: 4, C: 12, B: 73, 07.05.1975: 11-12). Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru, nakliye araçları için verilen teşvikten yararlanan firma için sağlanan kredi hakkındaki soruyu, kendi bakanlığını ilgilendirdiğinden cevaplandırmıştır. Buna göre, Yahya Demirel'in teşvikten yararlanmak için proje sunduğu, bu kapsamda 7.12.1973 tarihinde teşvik belgesi verilen firmanın ortağı bulunduğu, bu şirketin sermayesinin 7.500.000 TL olduğu ve Yahya Demirel'in hissesinin 3.750.000 TL olduğu Bakan tarafından açıklanmıştır (MMTD, 07.05.1975: 12).

CHP açısından verilen cevapların yeterince tatmin edici olduğunu söylemek güçtü. Nitekim CHP, MC hükümetinin başbakanı Süleyman Demirel'i bu konular üzerinden sıkıştırmaya devam etmiştir. Bu sayede insanlar nazarında hükümetin en üst kademedeki yolsuzluğa bulaştığı imajı oluşturularak, halkın MC hükümetine tepki göstermesi amaçlanmıştır. Nitekim CHP İzmir Milletvekili Mehmet Alev Coşkun, yine bu yolsuzluk konuları hakkında hükümetin

yanıtlaması için 1 Nisan 1975 tarihinde meclise yazılı soru önergesi vermiştir. Toplam 10 sorudan oluşan bu soru önergesinde özellikle yine Demirel'in kardeşinin bir devlet bankasından temin etmiş olduğu kredinin usul ve yasalara uyup uymadığı sorgulanmış ve eğer bir usulsüzlük varsa bu konu ile alakalı bazı müdür ve memurların çeşitli disiplin cezalarına çarptırılıp çarptırılmadığına dair bilgi istenmiştir (MMTD, D: 4, C: 12, B: 77, 15.05.1975: 191-192). Coşkun'un bu yazılı soru önergesini Ticaret Bakanı Halil Başol, 15 Mayıs 1975 tarihinde mecliste yaptığı konuşmada ilgili bankanın genel müdürlüğünden aldığı bilgiler ışığında cevaplamıştır. Bakan yapmış olduğu açıklamada, bankanın Ankara-Yenişehir şubesi müşterilerinden olan Hacı Ali Demirel'e şubece usul ve yetki dışı kredi kullandırıldığını belirtmiştir. Ayrıca Başol, bankanın bu usulsüzlük olayına karışan müdür ve memurlar hakkında disiplin cezaları verdiğini dile getirmiş ve kimin hangi cezayı aldığını gösterir bir cetveli de meclise sunmuştur. CHP'li vekil Coşkun, Hacı Ali Demirel'e usulsüzlük kredi vermekten sorumlu tutulan bankanın Yenişehir şubesi müdür yardımcısının daha sonradan Ali Demirel'in oğlu Yahya Demirel'e ait olan bir şirketin Ankara temsilciliğine getirilip getirilmediğini sormuştur. Ticaret Bakanı Başol vermiş olduğu cevapta, mevzuat açısından şirketlerin istihdam ettikleri personeli kendi bakanlığına bildirme gibi bir zorunluluğu olmadığını, bu nedenle bu soruya cevap veremeyeceğini ifade etmiştir (MMTD, 15.05.1975: 192-193).

CHP'nin, Demirel ailesi hakkındaki yolsuzluk iddiaları MC hükümetinin zayıf noktalarından birisi olmuştur. Burada dikkat çeken husus, hemen hemen diğer tüm meselelerde MC hükümetini oluşturan partiler blok halinde hareket ederek CHP'nin iddialarını çürütmeye çalışırken, gündeme gelen bu yolsuzluk konularında AP yalnız kalmış bir görüntüye sahipti. Özellikle, MC hükümetinin ortaklarından olan ve ideolojik açıdan CHP ile farklı olmasının yanında, 1974 yılında kurdukları koalisyon hükümetini yıkmakla suçladığı CHP'ye kızgınlığı nedeniyle her durumda CHP ile karşı karşıya gelmekten sakınmayan MSP bile, bu iddialar karşısında sessizliğini korumuştur. Sonuç olarak Demirel ailesi ile ilgili sorular daha uzun süre Türkiye ve meclis gündemini işgal etmiştir.

MC hükümetinin ilk aylarında meclis gündemine gelen ve CHP ile MHP'yi karşı karşıya getiren durumlardan birisi de Kars'ta meydana gelen, Halk Gazetesi'nin yakılması ve 1 kişinin ölmesiyle sonuçlanan olaylar olmuştur. CHP Kars Milletvekili Hasan Yıldırım, ülkede günden güne artan şiddet olaylarının Kars ve ilçelerini de etkisi altına aldığına değinmiş ve "hükümeti üç milletvekili ile ayakta tutmaya çalışan bir partinin militanları" ifadesini kullanarak, isim vermeden MHP'yi Kars'ta vuku bulmuş olan olayların sorumlusu olarak göstermiştir. Ayrıca, MC hükümetinin kurulmasının hemen ardından bu partinin "militanlarının" Kars'ta bulunan diğer partilere tecavüzde bulduktan

sonra TÖB-DER'e (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) saldırdıklarını ve Halk Gazetesi'ni ateşe verdiklerini dile getirmiştir. CHP tarafından suçlanan MHP kanadı, itidalli bir tutum sergilemiş ve tartışmaya girmek yerine, Kars'taki olayların parti olarak MHP'ye mal edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. MHP'li vekil Ali Fuat Eyüpoğlu, parti olarak mümkün olduğunca itidallerini muhafaza etmeye çalışmalarına rağmen bu haksız ithamların kesilmediği görüşünü savunmuştur. Eyüpoğlu, CHP'nin MHP'yi suçlamadan önce kendisine bakmasını söylemiştir. CHP milletvekilinin elinde delil olmadan Kars'taki olaylar için MHP'yi suçlarken yakın zamanda vukua gelmiş başbakanaya yapılan saldırıda, saldırganın CHP ile olan bağlantısının olduğu ortaya çıkmışken yine de bu olayı parti olarak CHP'ye yıkmadıklarını, ama CHP'nin Kars'taki olayı MHP'ye mal etmeye çalıştığını söylemiştir. Bu tür suçlamalardan hiçbir partinin yarar sağlamayacağını söylemiştir (MMTD, 15.05.1975: 132-134). Daha önce değinildiği gibi MC hükümetinin güvenoyu görüşmelerinde CHP, Türkeş ve MHP hakkında dile getirdiği iddialarla MC hükümetini yıpratma girişimlerinde bulunmuştu. CHP'li vekil Yıldırım'ın iddiaları şunu göstermiştir ki MC hükümetinin güvenoyu almasından sonra da CHP bu tavrını sürdürmüştür. Fakat burada dikkat çeken husus, CHP tarafından ülkedeki sokak olaylarında etkisi olmakla suçlanmasına rağmen MHP'nin, CHP ile tartışmadan uzak kalma çabası içinde olmasıdır.

İktidar ve muhalefetin üzerinde anlaşamadığı bir diğer konu da MC hükümetinin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanunu'nda birtakım düzenlemeler yapmak istemesi üzerine ortaya çıkmıştır. 12 Mart Muhtırasından sonra iş başına gelen ordu destekli hükümetler, ülkedeki kutuplaşma ortamını değiştirme hususunda başarılı olamamıştı. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren ülkenin içinde bulunduğu ortam gittikçe daha tehlikeli bir hâl almaya başlamıştı. Nitekim parti liderlerine yapılan saldırılar bunun bir göstergesiydi. İşte bu ortamda I. MC hükümeti, 171 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki kanuna bazı maddeler eklenmesi için kanun tasarısı hazırlamış ve meclise getirmiştir. Bu yeni kanun tasarısı maddelerinin görüşülmesi esnasında sert tartışmalar yaşanmış ve muhalefet iktidarı baskıcı bir yönetim oluşturmaya çalışmakla itham etmiştir. 171 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki kanuna, 10. madde olarak eklenmek istenen bir ifade muhalefetin tepkisini çekmiştir. Yapılmak istenen değişikliğe göre, bir bölgenin mülki idare amirlerine devletin güvenliği ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla gerekli gördüğü durumlarda toplantı ve gösteri yürüyüşünü, 10 günü aşmamak ve bir defaya mahsus olmak üzere erteleyebilme yetkisi vermesi, CHP ile iktidar arasında bir krize dönüşmüştür. CHP'ye göre daha önce yapılması kararlaştırılmış olan bir toplantının, mahallin mülki idare amirinin kendi kişisel kararıyla 10 gün ertelenebilmesi kabul edilemez bir durumdu

(MMTD, 24.06.1975: 182-183). CHP'nin itirazlarına rağmen hükümet kanunda yapılmak istenilen düzenlemenin arkasında durmuştur. Koalisyon ortağı partilere göre, ülke zor günler geçirmekteydi ve bu nedenle hükümetin bazı tedbirler alması gerekliydi. Ülkede düzen ortamının oluşması için çıkarılacak yasalarda eksiklik aramanın gereği olmadığına inanan iktidar kanadı, yakın zamanda Gerede'de Ecevit'in saldırıya uğramasının da hükümetin böyle bir politika takip etmesindeki haklılığını gösterdiğini belirtmiştir. Sonuç itibariyle bu düzenleme bir kez daha göstermiştir ki muhalefet iktidarın atmuş olduğu adımlara şüpheyle yaklaşmış ve iktidarı anti-demokratik olmakla itham etmiştir. Yapılan bu tartışmalara ve muhalefetin sert eleştirilerine rağmen kanun tasarısı meclis tarafından kabul edilmiştir. 12 Eylül 1980 Darbesi'ne giden yolda sokak olaylarının önemli rol oynadığı düşünüldüğünde, 1975 yılının ilk aylarında iktidar tarafından çıkarılan bu kanunun amacına ulaştığını söylemek oldukça güçtür.

İktidar ile muhalefetin üzerinde uzlaşmadığı konulardan birisi de Ramazan ve Kurban Bayramları öncesi yarım günlük tatil getirilmesi meselesi olmuştur. O tarihlerde dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban Bayramları öncesinde yarım gün tatil uygulaması mevcut değildi. Bu durum da devlet dairelerinde bazı sıkıntılara yol açıyordu. İktidar kanadına göre, mevcut hâli ile 2739 Sayılı Kanun'un dini bayramlar hususundaki hükümleri devlet dairelerinde idareci ve memurları huzursuz ediyordu. Ramazan ve Kurban Bayramlarının arife gününde memurların alışveriş ve bayram hazırlığı yapmak için öğleden sonra amirlerinden izin istediği, amirlerin de yetkisini aşarak izin verdiği ve bu durumun devlet dairelerinde bir boşalmaya neden olduğu dile getirilmiştir. Diğer taraftan bazı amirlerin kanunlar çerçevesinde böyle bir izine müsaade etmediği, bundan dolayı da dairede istenmeyen adam konumuna düştüğü belirtilmiştir. İşte bu gibi durumların önüne geçmek için bu kanun değişikliği teklifi gündeme getirilmiştir. İktidara göre, bu kanun teklifi ile memur-amir münasebetleri normale girecekti (MMTD, D: 4, C: 12, B: 86, 10.06.1975: 533).

Yarım gün tatil meselesine CHP pek sıcak bakmamıştır. Özellikle CHP'li vekil Hikmet Baloğlu, kendisinin Devlet Personel Dairesi'nde bulunduğu zamanda, genel tatiller üzerine bir araştırma yaptıklarını ve dünyada tatil günleri itibarıyla en fazla tatil gününe sahip olan ülkenin Türkiye olduğunu, bu nedenle kanun tasarısına karşı olumsuz bir tavır aldığını dile getirmiştir. Kanun tasarısını savunanların "dinden imandan" bahsederek yarım günlük tatil getirmeye çalışmasının, devletin laiklik anlayışına uygun görmediğini de söyleyen Baloğlu, Ramazan Bayramı'nda üç günlük, Kurban Bayramı'nda da dört günlük tatilin yıllardan beri temayül olarak kabul edildiğini, buna yarım gün daha eklemenin bir anlamı olmadığını söylemiştir. Son olarak bu sözlerini herhangi bir dinsel kaygı veya karşıtlık amacıyla dile getirmediğini, sadece bir devlet

adamı sıfatıyla vatana hizmet eden insanları, iş başında görmek isteyen bir kişi olarak böyle bir tavır takındığını belirtmiştir (MMTD, 10.06.1975: 533-534). CHP kanadının bu tutumu özellikle dini konularda hassas olan MSP'yi kızdırmıştır. MSP'li Şener Battal, Baloğlu'nun dillendirdiği laiklik tartışmasına değinerek, dini bayramlardan önce yarım gün tatil meselesinin laiklikle ilgili bir mesele değil içtimai bir durum olduğunu, eğer laiklik tartışmasına girilirse, o zaman resmî tatil olan Ramazan ve Kurban Bayramlarının da sorgulanacağını söylemiştir. Dini bayramlardan önce yarım gün tatilin zorunlu olduğunu savunan Battal, toplumdaki her kesim insanın dini bayramlardan önce alışveriş dahil birtakım hazırlıklar yaptığını, bu nedenle arife günü yarım gün tatilin insanların hayatını daha da kolaylaştıracağını söylemiştir. Sonuç olarak arife gününün yarım gün tatil olması meclisçe kabul edilmiş ve bu karar AP, MSP, CGP ve DP sıralarındaki milletvekillerinin alkışlarıyla karşılanmıştır (MMTD, 10.06.1975: 537).

Görüldüğü üzere ölüm cezasının kaldırılmasından, yarım gün tatil getirme meselelerine kadar gündeme gelen konularda, iktidar ve muhalefet karşıt taraflarda yer almış ve herhangi bir şekilde uzlaşma çabası içinde olmamıştır. Fakat Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonu meselesi, I. MC hükümetinin ilk üç ayında iktidar ve muhalefetin üzerinde anlaşıldığı bir konu olmayı başarabilmiştir. I. MC hükümetinin kurulmasından yaklaşık 8 ay önce, Türkiye'nin girişmiş olduğu Kıbrıs Barış Harekâtı, Türk ordusunun her zaman en iyi şartlarda, daima hazır vaziyette olması gerektiğini bir kez daha göstermişti. Bu nedenle daha önceden kararı verilen 1601 Sayılı Kanun'a göre, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden teşkilatlanması, silah ve araç gereçlerin yenileştirilmesi amacıyla Milli Savunma Bakanlığı'na verilen geçici yüklenme yetkisi yeniden gözden geçirilmek üzere meclise getirilmiştir. Buna göre daha önce 16 milyar TL olarak belirlenen 10 yıllık bir taksitle verilmesi planlanan ödeneğin, 23,7 milyar TL'ye çıkarılması ve bunun 6 yıl içinde tamamlanması öngörülmekteydi. Ayrıca lüzum ve ihtiyaca göre de %15 arttırma haddinin %25 oranına yükseltilmesi için Bakanlar Kurulu'na yetki verilmesi talep edilmekteydi (MMTD, 15.05.1975: 177-178). Mecliste hangi konu görüşülürse görüşülürse genelde partiler arası sert tartışmalar meydana gelirken mesele Türk ordusu gibi tüm kesimin hassasiyete sahip olduğu bir konu olunca bütün parti sözcüleri ve konuşmacılar, genel itibarıyla aynı çizgide ve yapıcı bir tutum almışlardır. Hiçbir parti sözcüsü ve ferdi olarak söz almış konuşmacı, bu kanun tasarısı hakkında aleyhte bir ifade kullanmamış, sadece Türkiye'nin bu alanda dışa bağımlılığının azaltılması gerektiği konusunu gündeme getirmişlerdir. 15 Mayıs 1975 günü açık oylama usulü ile yapılan oylamaya katılan 152 milletvekilinin hepsi lehte oy kullanmıştır. Fakat kanun tasarısının geçmesi için gerekli çoğunluğa ulaşılamamasından dolayı oylamanın meclisin bir sonraki oturumunda tekrar yapılacağı Meclis Başkanı tarafından ilan edilmiştir (MMTD,

15.05.1975: 191). Meclisin beş gün sonraki 20 Mayıs 1975 tarihli oturumunda yeniden açık oylama yapılmıştır. 226 milletvekilinin katıldığı bu oylamadan 223 kabul, 1 ret, 2 çekimser oy çıkmış ve tasarı meclisten geçmiştir (MMTD, D: 4, C: 12, B: 78, 20.05.1975: 228). Bu tasarrının onaylanması göstermiştir ki, I. MC hükümeti zamanında her ne kadar iktidar ve muhalefet arasında bir zıtlasma durumu olsa da milli meseleleri ilgilendiren konularda birlik içinde hareket etme noktasında, partiler tereddüt göstermemişlerdir.

SONUÇ

I. MC hükümetinin kurulmasının ardından mecliste yapılan güvenoyu görüşmelerinde muhalefetin sergilemiş olduğu tavır, Türkiye'nin gergin bir siyasi atmosfere girdiğinin göstergesi olmuştur. Özellikle CHP'nin, MC hükümetine karşı çok sert bir tavır takınması ve MC hükümetinin direkt olarak CHP'ye karşı kurulduğu iddiasında bulunması, bu durumun en açık göstergelerinden birisidir. Demokratik Parti'nin de yeni kurulan koalisyon hükümetinin karşısında yer alması ve özellikle bu hükümet oluşturulurken takip edilen yolu kendisine karşı bir hamle olarak nitelemesi, meclisteki gergin havanın daha da artmasına neden olmuştur.

MC hükümetine gelince onlar; CHP'nin kendilerine karşı olan katı tutumunu, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra CHP'nin takip etmiş olduğu politikayla ilişkilendirmişlerdir. Buna göre Kıbrıs harekâtının ardından CHP, ince bir hesap yaparak ortağı olduğu koalisyon hükümetini dağıtmış ve tek başına iktidara gelmek amacıyla erken seçim için çabalamıştır. Fakat bunun gerçekleşmeyip üstüne bir de sağ partilerden oluşan bir hükümetin kurulmasını CHP kabullenememiş ve MC hükümetine karşı sert bir muhalefete başlamıştır.

CHP, I. MC hükümetini köşeye sıkıştırmak için bu koalisyonu oluşturan partilerin önceden birbirleri aleyhine söylemiş oldukları sözleri kullanmıştır. Her ne kadar sağ partilerden kurulu bir hükümet olsa da her birinin milliyetçilik, ekonomi, laiklik gibi konularda kendilerine göre bir yorumları vardı. Bu durum da MC koalisyonunu oluşturan partilerin geçmişte zaman zaman birbirlerini sert bir şekilde eleştirmelerine sebep olmuştu. İşte CHP, bu konuyu gündeme getirerek MC'yi oluşturan partilerin aynı amaç uğruna bir araya gelmekten çok, menfaat birlikteliği yaparak farklı çıkarlarını kısa sürede gerçekleştirme hesabı yaptıklarını savunmuştur. Süleyman Demirel bu iddialara vermiş olduğu cevapta, her partinin seçimlerden önce birbiri aleyhine söylemlerde bulunabileceğini, bunun koalisyon kurmaya engel olmayacağını, aksi takdirde ülkede hükümetin kurulamayacağını dile getirmiş ve MC hükümetini yıpratmaya dayalı bu iddiaları savuşturmayı başarmıştır.

CHP'nin ısrarla üzerinde durduğu ve MC hükümetini tenkit etmekte kullandığı hususlardan birisi de MHP gençlik teşkilatının faaliyetleri olmuştur. Özellikle MHP lideri Türkeş'in zaman zaman konuşmalarında komünist akımlara karşı kullandığı ifadeler, CHP'nin Türkeş devletin kuvvetlerinden ayrı olarak kendi güvenlik teşkilatını kuruyor iddialarını gündeme getirmesine neden olmuştur. CHP sözcüleri tarafından, I. MC hükümetinin kurulmasından sonra milliyetçi grupların faaliyetlerini arttırdıklarına dikkat çekilmiştir. Türkeş'in bu iddialara karşı, "bozkurt" olarak adlandırılan gençlerin sadece devlet kuvvetlerine yardım ettiğini söylemesi de CHP'yi tatmin etmemiş, bunların hangi yetkiyle böyle bir vazifeye soyundukları sorulmuştur. I. MC hükümetinin teşekkülü esnasında ortaya çıkan bu tartışmalar, 12 Eylül Darbesi'ne kadar olan süreçte ülke gündemini işgal etmiştir. I. MC hükümetinin 222 kabul oyu ile güvenoyunu sağlaması, muhalefetin hükümetin uzun soluklu olmayacağına dair olan inancını daha da perçinlemiştir. Nitekim hükümetin güvenoyu almasından sonra CHP'nin erken seçimi gündemine alması ve bu konuda bir kararı meclisten geçirmeye çalışması, bu durumun en açık örneğidir.

Bahsedilmesi gereken diğer bir nokta da I. MC hükümetinin ilk üç ayında parti liderlerine karşı yapılan saldırılardır. İlk olarak Süleyman Demirel ile başlayan bu saldırılara, daha sonraki günlerde Ecevit ve Türkeş de maruz kalmıştır. Bu saldırılar meclis gündemine geldiğinde, partilerin zaman zaman birbirlerini suçlayıcı yaklaşım takınmış olmalarına rağmen, parti liderleri ve grup sözcüleri yapmış oldukları konuşmalarda bu gibi olayları kınamışlardır. Böylece, olayların daha da ileri boyutlara taşınmasının önüne geçilmesi sağlanmıştır.

Sonuç olarak, I. MC hükümetinin kurulmasının ardından, yaklaşık dört buçuk aydır ülkede devam etmekte olan hükümet bunalımının sona ermesi, siyasetin ateşini düşürememiştir. CHP'nin başını çektiği muhalefet bloğu, sağ partilerden kurulu böyle bir hükümet teşekkülünü kabullenememiştir. Bu sebepten, Türk ordusunun modernizasyonu gibi tüm kesimlerin hassasiyete sahip olduğu bir durum dışında muhalefet, yukarıda değinildiği gibi, I. MC hükümetinin icraatlarına karşı, çok keskin bir karşı duruş sergilemiştir. Fakat I. MC hükümeti 1977 yılına kadar iktidarda kalarak bir nevi beklentilerin ötesinde bir performans göstermiştir.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar:

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem: 4, Cilt: 11, Birleşim: 58, 01.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 11, B: 61, 06.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 11, B: 63, 09.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 11, B: 65, 12.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 11, B: 68, 17.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 11, B: 70, 29.04.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 73, 07.05.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 75, 13.05.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 77, 15.05.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 78, 20.05.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 81, 28.05.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 83, 03.06.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 12, B: 86, 10.06.1975.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D: 4, C: 13, B: 92, 24.06.1975.

Kitap, Makale ve Gazeteler:

Ahmad, F. (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980*, İstanbul: Hil Yayınları.

Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2015). *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Cumhuriyet (01 Nisan 1975), s. 1.

Çavdar, T. (2013). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, Ankara: İmge Kitabevi.

Gönlübol, M., vd. (2014). *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hale, W. (2014). *Türkiye'de ordu ve Siyaset*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Alfa yayınları.

Demirel, S. (1976). *1975'ten 1976'ya: Türkiye'nin Siyasal Görünüşü*, Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü.

Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik yayınları.

Hürriyet (14 Mayıs 1975), s. 1.

- Ilıman, A. ve Dönmez, C. (2015). 12 Mart 1971 Muhtırası Sonrasında Kurulan Koalisyonlara Örnek: Birinci ve İkinci Milliyetçi Cephe Hükümetleri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, Yıl 11, Sayı 21, ss. 163-198.
- Karpat, K. H. (2015). *Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Milliyet* (13.04.1975), s. 1.
- Özçelik, A. (2011). 1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hayatı. Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu (ed.), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, H. (1989). Siyasal Tarih (1960-1980), Sina Akşin (ed.), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Sönmezoglu, F. (2006). *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları.
- Tercüman* (13 Nisan 1975), s. 1.
- Türkeş, A. (1977). *Türkiye'nin Meseleleri*, İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Uçar, F. (2014). *Türk Siyasetinde Cepheleşme Olgusuna bir Örnek: Milliyetçi Cephe Hükümetleri*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Unat, K. (2014). Atatürk Sonrası Türkiye. Temuçin Faik Ertan (ed.), *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yalçın, D., vd. (2014). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, C. II, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları.

